

PERSONÁLIE

VOJENSKÁ SLUŽBA ŠTEFANA ŽÁRYHO V SLOVENSKEJ ARMÁDE

PETER CHORVÁT

CHORVÁT, P.: Military Service of Štefan Žáry in the Slovak Army. *Vojenská história*, 4, 17, 2013, pp 139-144, Bratislava.

The contribution deals with the course of military service of the poet Štefan Žáry from his entry into the military service in the 3rd Infantry Regiment in Zvolen in October 1942 until he was transferred to the reserve army after termination of the quarantine of the former 2nd technical division members of the Slovak Army in Malacky at the end of August 1945, ranking as the lieutenant in reserve. The author explained the effort of Š. Žáry to obtain the editor position at the Department of National Defence in Bratislava as well as the editorial activity related to publication of the magazine, "Front a vlasť" (Front and Homeland) during the work at the technical division in Italy.

Military History. Slovakia. Štefan Žáry. Slovak Army. Y 1942-1945.

Nadrealistický básnik Štefan Žáry sa narodil v obci Poniky pri Banskej Bystrici dňa 12. decembra 1918. Stalo sa tak v čase, keď jednotky rakúsko-uhorskej brannej moci dislokované v zázemí, a to sa týkalo aj širšieho regiónu Banskej Bystrice, postupne prestávali existovať.

Práve v spomínanej Banskej Bystrici Štefan Žáry v 30. rokoch 20. storočia študoval na štátnom reálnom gymnáziu, budova ktorého (postavená v štýle doznievajúcej secesie – pozn. P. Ch.) sa počas prvej svetovej vojny využívala ako vojenská nemocnica. Pre rekonvalescentov boli na jej dvore v spomínanom vojnovom období dokonca vybudované pavilóny s drevenými ležadlami.¹

Na banskobystrickom reálnom gymnáziu Žáry úspešne zmaturoval 11. mája 1939.² Zhodou okolností práve v máji 1939 bola v slovenskej armáde zrealizovaná jej prvá orga-

¹ Vojenský historický archív Bratislava (ďalej len VHA Bratislava), fond (ďalej f.), Zemské vojenské veliteľstvo (ďalej ZVV) Bratislava 1919, škatuľa (ďalej šk.) 17, Čís. 1746. Prednosta vojenského zdravotníctví na Slovensku.

² Archív Univerzity Komenského Bratislava, Štefan Žáry, f. Skúšobná komisia pre stredné školy pri Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, šk. 165, Výsvedčenie o I. štátnej skúške pre učiteľskú spôsobnosť na školách stredných.

nizácia. Tieto organizačné zmeny v armáde, resp. najmä vojenská prezenčná služba v nej, sa však Žáryho pre pretrvávajúci odklad predbežne bezprostredne nedotýkali.

Po maturite začal Štefan Žáry v zimnom semestri 1939 – 1940 študovať na Filozofickej fakulte Slovenskej univerzity v Bratislave (odbor slovenský jazyk – francúzsky jazyk). Do leta 1941 absolvoval štyri semestre, pričom napríklad ešte 18. marca 1942 absolvoval 1. štátnu skúšku z francúzskeho jazyka pre učiteľskú spôsobilosť na stredných školách.³

Vysokoškolské štúdiá Štefan Žáry prerušil, resp. nedokončil, a tak 1. októbra 1942 nastúpil na výkon prezenčnej vojenskej služby pri pešom pluku 3 vo Zvolene. Po absolvovaní základného výcviku pri tejto jednotke si strelník Štefan Žáry podal už 10. novembra 1942 žiadosť o prevelenie na Ministerstvo národnej obrany (MNO) v Bratislave.⁴ Konkrétne žiadal o prevelenie na Kultúrne a tlačové oddelenie MNO s tým, aby na tomto oddelení mohol pokračovať v prezenčnej službe. V žiadosti, okrem iného, uviedol vlastné dovtedajšie skúsenosti s redakčnou prácou, aby v závere zdôraznil: „*Pridelené mi práce snažil by som sa vykonávať čo najsvedomitejšie a najlepšie, lebo robil by som to s chuťou a záujmom.*“⁵ Je pravdepodobné, že táto Žáryho iniciatíva prebehla po predchádzajúcom dohovore s priateľom, takisto nadrealistom Michalom Považanom.⁶ Ten taktiež absolvoval základný výcvik v sledovanom období a podobnú žiadosť o prevelenie na to isté oddelenie MNO zaslal len o tri dni neskôr – 13. novembra 1942.⁷ Ak Žáry v žiadosti poukazoval najmä na vlastné skúsenosti, tak Považan argumentoval aj pragmatickými dôvodmi svojho prevelenia do Bratislavy: „*Preloženie do Bratislavy žiadam tiež preto, aby som mohol byť bližšie kultúrneho centra, a tak čiastočne pokračovať v svojej činnosti spisovateľskej.*“⁸

Žiadosti oboch menovaných boli vtedy administratívne vybavené kladne, pričom bolo z hľadiska ich plánovaného zaradenia na funkciu uvedené, že „... v propagácii môžu armáde len osožiť“.⁹ Oba mali byť pridelení štábnejrote MNO a po príchode do hlavného mesta sa mali hlásiť u prednostu Kultúrneho a tlačového oddelenia MNO.¹⁰

³ Archív Univerzity Komenského Bratislava, Štefan Žáry, ref. 2.

⁴ VHA Bratislava, f. MNO obyčajné, šk. 273, sign. 46 4/22 54, Žiadosť strelníka Štefana Žáryho z 10. novembra 1942.

⁵ VHA Bratislava, Žiadosť strelníka Štefana Žáryho z 10. novembra 1942, ref. 4.

⁶ Michal Považan (narodený 8. septembra 1913 Dubové, zomrel 9. novembra 1952 Bratislava), odvedený 16. apríla 1935 a 1. októbra 1935 včlenený do pešieho pluku 17. 1. októbra 1942 nastúpil na prezenčnú službu pri 4. batérii delostreleckého protiletadlového pluku (DPLP) v Hlohovci. 30. júna 1943 mu bol priznaný charakter ašpiranta. 1. júla 1943 povýšený na slobodníka ašpiranta. Od 1. júla 1943 do 30. novembra 1943 absolvoval školu pre dôstojníkov v zálohe s prospechom dostatočným ako 89. v poradí (z dovedna 98 absolventov delostrelectva). 1. marca 1944 povýšený na desiatnika ašpiranta. 12. mája 1944 prevelený na taliansky front s batériou 3/DPLP. 7. augusta 1944 sa vrátil z poľa, nasledujúceho dňa pridelený výcvikovému stredisku DPLP Hlohovec. 1. septembra 1944 zbehol od svojej jednotky. Aktívne sa zúčastnil Slovenského národného povstania. Pozri: Vojenský archív – Centrálna registratúra trnava (ďalej len VA – CR Trnava), Kmeňový list Michal Považan (1913); Pozri takisto: VHA Bratislava, f. MNO dôverné, šk. 384, sign. 73 2/7 65, Vojenská akadémia, čís. 7602 Dôv. 1943, Poradná listina absolventov školy pre výchovu dôst. del. v zá. v šk. r. 1943.

⁷ VHA Bratislava, f. MNO obyčajné, šk. 273, sign. 46 4/22 53, Žiadosť strelníka Michala Považana z 13. novembra 1942.

⁸ VHA Bratislava, Žiadosť strelníka Michala Považana z 13. novembra 1942, ref. 7.

⁹ VHA Bratislava, f. MNO obyčajné, šk. 273, sign. 46 4/22 53, Č. 49581/6, Vec: Strel. Štefan Žáry, ppl. 3 a strel. Michal Považan, DPLP Hlohovec – pridelenie na MNO - Tlačové oddelenie.

¹⁰ VHA Bratislava, Č. 49581/6, Vec: Strel. Štefan Žáry, ppl. 3 a strel. Michal Považan, ref. 9.

Napriek tomuto dokumentu nie je jasné, prečo sa toto prevelenie v roku 1942 nerealizovalo. V januári 1943 sklamaný Žáry celú záležitosť dvakrát urgoval prostredníctvom priateľa Mikuláša Bakoša – vtedy pracujúceho na MNO.¹¹ V tomto mesiaci sa nadrealistický básnik, v snahe vyhnúť sa frontovému nasadeniu, upínal dokonca na možnosť pokračovať v štúdiu na vysokej škole ako frekventant Vojenského vysokoškolského internátu (VVI). Do veci opätovne zasvätil Mikuláša Bakoša.¹²

Napokon, 1. februára 1943, boli Žáry i Považan konečne prevelení na MNO.¹³

Zo zachovaných dokumentov ďalej vyplýva, že obaja menovaní začali 1. júla 1943, v rámci svojej prezenčnej vojenskej služby, študovať na škole pre dôstojníkov v zálohe (druhý turnus).¹⁴ K ich spolužiakom patrili napríklad sochár Valér Vavro, a do 30. septembra 1943 aj ďalší výtvarník Lubomír Kellenberger.¹⁵

V hlavnom meste Slovenska a jeho najbližšom okolí bolo v sledovanom období, inak, dosť vizuálnych momentov, ktoré konkrétne spredmetňovali nielen prebiehajúci vojnový konflikt, ale aj vojenstvo všeobecne. Žáry napríklad v spomienkach uviedol, ako sa s Michalom Považanom boli kúpať v rieke Morave pri Devínskom Jazere, a depresívnym dojmom s neradostnou perspektívou na nich pôsobili opustené československé opevnenia.¹⁶

Ako frekventant spomínanej školy Žáry absolvoval na záver kurzu aj ostré streľby vo výcvikovom tábore Oremov Laz (Lešť). Štúdium ukončil 30. novembra 1943 ako 143. v poradí s prospechom dobrým (z celkového počtu 189 frekventantov pechoty, ktorí školu absolvovali).¹⁷ V rovnaký dátum bol zároveň povýšený na desiatnika ašpiranta.¹⁸

K 1. decembru 1943 bol Žáry premiestnený k štábnejrote MNO, a tam zaradený na funkciu redaktor.¹⁹ Nie je bez zaujímavosti, že už predtým, začiatkom tretej dekády októbra 1943, počítal s pridelením Štefana Žáryho a Michala Považana na front veliteľ propagačnej jednotky bývalej Zaisťovacej (2. pešej) divízie por. pech. v zál. Pavol Makovník. Tento dôstojník v hlásení z východného frontu na ministerstvo národnej obrany v tejto súvislosti uviedol: „*Koncom novembra budem musieť prepustiť aj ostatných civilných redaktorov. Prosím preto, aby ste zariadili pridelenie Žáryho a Považana, ktorí by po skončení školy na výchovu dôstojníkov v zálohe boli pridelení k mojej prop. jednotke. Menovaní sa budú mať možnosť zapracovať a v prípade môjho odchodu ostane propagačný aparát so zapracova-*

¹¹ ALU SNK Martin, sign. 190 F 10, Korešpondenčný lístok a list Štefana Žáryho Mikulášovi Bakošovi z 3. a 31. januára 1943.

¹² ALU SNK Martin, sign. 190 F 10, List Štefana Žáryho Mikulášovi Bakošovi z 31. januára 1943.

¹³ VHA Bratislava, f. MNO obyčajné, šk. 489, sign. 46 4/4 3, Personálne doplnky vojenskej propagandy.

¹⁴ VHA Bratislava, Evidenční list k vojenskej knižke série M číslo 762 005 Štefan Žáry (1918).

¹⁵ Porovnaj: VHA Bratislava, f. MNO dôverné, šk. 383, 73 2/3 40, Vojenská akadémia, Čís. 5018/Dôv. 1943, Vec: Menoslov a prehľad frekventantov oddel. pre vých. dôst. v zálohe – predloženie.; VHA Bratislava, f. MNO dôverné, šk. 383, sign. 73 2/3 41, Vojenská akadémia, Čís. 5033/Dôv. 1943, Vec: Prijatie uchádzačov do VAK – hlásenie.

¹⁶ ŽÁRY, Š. *Snímanie masiek*. Bratislava : Slovenský spisovateľ 1979, s. 107. Udalosť nie je konkrétne časovo vymedzená.

¹⁷ VHA Bratislava, f. MNO dôverné, šk. 384, sign. 73 2/7 65 Vojenská akadémia, K čís. 7602 Dôv. 1943 Poradná listina absolventov školy pre vých. dôst. v zál. v šk. roku 1943/II.

¹⁸ VHA Bratislava, Evidenční list, ref. 14.

¹⁹ Tamže.

ným personálom. Pridelovanie civilných redaktorov, ak nejde o novinárov naslovovzatých, neodporúčam.“²⁰

Medzitým bolo ale z viacerých dôvodov rozhodnuté o stiahnutí slovenskej 2. pešej divízie z východného frontu, jej transformovaní na technickú brigádu a presune tohto zväzku do severného Talianska. Des. ašp. Štefan Žáry bol prevelený do Talianska zrejme začiatkom roka 1944.²¹

Na talianskom fronte začal pôsobiť ako redaktor časopisu *Front a vlasť*. Išlo o časopis, ktorý vydávala tlačová skupina propagačného oddelenia spomínaného zväzku. V januári 1944 sa práve tlačová skupina presunula do „večného mesta“ – Rím.²² V júni 1944 bolo v materiálnom rozkaze brigády č. 4 uvedené, že periodikum sa bude ďalej tlačiť v meste Imola.²³ Žáry je v uvedenom rozkaze uvedený ako výkonný redaktor, pričom pomocným redaktorom týchto novín bol ďalší slovenský básnik Ján Motulko.²⁴

V júli 1944 sa počas pôsobenia v Imole Žáry opäť stretol s priateľom Michalom Považanom.²⁵

Tlačová skupina sa 30. augusta 1944, spolu so Žárym a Motulkom, presunula do Padova.²⁶

V súvislosti so Žárym ako vojenským redaktorom je nesmierne zaujímavá kauza okolo jeho pacifistického článku *Prevez, prevez prievozníčku*, ktorý bol publikovaný v spomínanom týždenníku *Front a vlasť* 21. septembra 1944.²⁷ V článku s romantickým podtitulom *Z cestovateľských zápiskov autor kriticky glosoval zážitky jednej vojnovnej noci strávenej na korbe alebo v kabíne vojenského automobilu pri presune cez rieku Pád. Správne pritom poukázal na jeden z typických rysov vojny – devastáciu hodnôt: „Naše auto hnalo zdemolovanou Ferrarou. Čo ešte, preboha, majú v tomto meste bombardovať! Stanica i cesty, mosty, továrne a tam celé mesto ležia v troskách. A temer večer horia nad starým slávnym*

²⁰ VHA Bratislava, f. MNO dôverné, šk. 323, sign. 23 5/10 7 MNO – Vojenská propaganda, poľ. prop. jed. 2. peš. div. Čís. 2/Dôv. – prop. jed. – 1943, Vec: Hlásenie činnosti propagačnej jednotky – predloženie.

²¹ V spomienkach uvádza január 1944: „Kedysi v januári, keď som prvý raz cestoval Talianskom...“ *Front a vlasť*, Týždenník 2. technickej divízie, roč. 2, 1944, č. 25, s. 3. Údaj je potrebné overiť, nakoľko 5. februára 1944 sa určite zdržiaval v Bratislave. Archív Univerzity Komenského Bratislava, f. MNO dôverné, šk. 323, sign. 23 5/10 7, Štefan Žáry, Poštová potvrdenka z 5. februára 1944, f. Skúšobná komisia pre stredné školy pri Filozofickej fakulte Univerzity Komenského, šk. 165.

²² VHA Bratislava, f. ZD Veliteľstvo, šk. 5, Veliteľstvo technickej brigády, Číslo 89. 010/taj. mat. 1944 Materiálny rozkaz č. 1, SV 20. januára 1944.

²³ VHA Bratislava, f. ZD Veliteľstvo, šk. 5, Veliteľstvo technickej brigády, číslo 89.155/tajné mat. 1944, SV 22. júna 1944.

²⁴ Ján Motulko (narodený 12. januára 1920 Malá Lodina, zomrel 7. septembra 2013). Odvedený 26. marca 1940. 1. októbra 1940 vtelený ako vojak k pešiemu pluku 1. Po opakovanom udelení odkladu v roku 1940 a 1941, 5. októbra 1942 prezentovaný na výkon prezenčnej vojenskej služby. Od marca do júna 1943 prevelený na východný front k Rýchlej divízii na Kryme. 1. októbra 1943 povýšený na slobodníka, 1. augusta 1944 na desiatnika. Začiatkom novembra 1943 prevelený do Talianska, odkiaľ sa vrátil v novembri 1944. Demobilizovaný v decembri 1945. Pozri: VHA Bratislava, Náhradný kmeňový list Ján Motulko (1920).

²⁵ ŽÁRY, ref. 16, s. 108.

²⁶ VHA Bratislava, f. ZD, šk. 4, Veliteľstvo 2. tech. divízie, Rozkaz č. 44, SV 1. septembra 1944.

²⁷ *Front a vlasť*, Týždenník 2. technickej divízie, roč. 2, 1944, č. 25, s. 3. Autor v titulu použil ne správny názov Prevoz, prevoz, prievozníčku. Správny názov tejto ľudovej piesne však autor uvádza ďalej v texte.

*mestom bengály a večer čo večer padajú bomby a dunia palubné delá... Kdesi v smere nad Bolognou horí celý vianočný stromček a ešte ho nie je dost'. Stromček ku stromčeku, obloha horí od množstva umelých hviezd. A už sa aj blýska a temne duní. To už dopadajú bomby...*²⁸

Na tento článok zareagovali Nemci, ktorí si inkriminované pasáže nechali preložiť. Formou d'alekopisu sa vtedy obrátil na bratislavské ministerstvo národnej obrany nemecký vojenský atašé a žiadal o vysvetlenie.²⁹ V spise k tomuto prípadu bolo uvedené nasledujúce kritické stanovisko: „*Tieto články svedčia nielen o absolútnej dezorientácii, nerozhodnosti a politickej slabosti ale aj o plnej nevojenkosti jak pisateľov, tak vedúcich tohto časopisu. Dnešná doba vyžaduje celých chlapov, ktorí jasne vedia, o čo ide.*“³⁰ V dokumente bolo ďalej presne uvedené, aké majú byť ďalšie články, boli tu jasne definované „fakty“ a redaktori mali byť potrestaní.³¹

Rozkazom zo 6. novembra 1944 malo ďalšie vydávanie novín Front a vlast' pokračovať v Mantove,³² pričom 1. decembra 1944 bol čat. ašp. Štefan Žáry povýšený na poručíka v zálohe.³³

Vzhľadom na dejiny slovenskej literatúry je určite výnimočné, že v roku 1944 básnikovi vyšli dve básnické zbierky. Jedna z nich *Pečať plných amfor*³⁴ bola dokonca vytlačená v Ríme, pričom podľa spomienok autora „...sa do vlasti dostalo ani nie sto výtlačkov“.³⁵

24. apríla 1945 dostala 2. slovenská technická divízia rozkaz na presun do priestoru Sondrio. Tento rozkaz však väčšina slovenských veliteľov už neuposlúchla, resp. si ho pozmenila.³⁶ Koncom apríla zachvátila severné Taliansko séria protifašistických povstaní, do ktorých sa zapojili aj viaceré jednotky slovenskej technickej divízie. Ešte v tomto mesiaci sa dokonca premenovala 2. slovenská technická divízia na 1. československú divíziu v Taliansku.

18. augusta 1945 skončila v Malackách karanténa bývalej 2. slovenskej technickej divízie³⁷, a 31. augusta 1945 bol por. v zál. Štefan Žáry preložený do zálohy.³⁸

²⁸ Front a vlast', ref. 27, s. 3. Úryvok sme uviedli aj s gramatickými a štylistickými nedostatkami zapríčinenými zrejme tlačou v poľných podmienkach.

²⁹ VHA Bratislava, f. MNO dôverné, šk. 444, sign. 23 4/6 3, Vec: Frontové noviny 2. tech. divízie – výtka.

³⁰ VHA Bratislava, Vec: Frontové noviny 2. tech. divízie – výtka. ref. 29.

³¹ VHA Bratislava, Vec: Frontové noviny 2. tech. divízie – výtka. ref. 29.

³² VHA Bratislava, f. ZD Veliteľstvo, šk. 5, Veliteľstvo 2. technickej divízie, Čís. 89.305/taj. mat. 1944, Materiálny rozkaz č. 7, SV, 6. novembra 1944,.

³³ VHA Bratislava, Evidenčný list, ref. 14.

³⁴ Pozri: ŽÁRY, Š. *Pečať plných amfor*. Rím : S. T. P. D. 1944; Na obálke knihy je, okrem iného, uvedené: „Ktovie, či ešte zapíšu naše dejiny daraz, že slovenský vojak – básnik v uniforme vliekol svoje túlavé kroky palmovými alejami a napájal dychtivé oči v krásach a spustošeniach. Chytral radosti a bóle do amfor ako víno, pečatil ich, aby ich uchoval pokoleniam. Raritou Žáryho zbierky je, že vychádza tiež v Ríme, kde autor redigoval frontové noviny; aspoň v našej modernej literatúre je to naozaj ojedinelým zjavom“.

³⁵ ŽÁRY, Š. *Edična poznámka*. In Tekutý poľovník. Bratislava : Slovenský spisovateľ 1988, s. 339.

³⁶ ŠTEFANSKÝ, V. *Slovenskí vojaci v Taliansku 1943 – 1945*. Bratislava : Ministerstvo obrany Slovenskej republiky 2000, s. 67. ISBN 80-88842-32-8.

³⁷ VHA Bratislava, f. VO 4, šk. 1, Veliteľstvo 4. oblasti Bratislava, č. 80 300/Taj. oper. 1945, 2. tech. div. z Talianska – likvidovanie.

³⁸ VHA Bratislava, Evidenčný list, ref. 14.

Už krátko po skončení druhej svetovej vojny vznikla iniciatíva publikovať vo forme zborníka dokumenty a spomienky bývalých príslušníkov tejto divízie na udalosti v Taliansku. Obálku zborníka *Naši v Taliansku* navrhol veterán talianskeho ťaženia výtvarník Tibor Bartfay.³⁹ Jeho „druh v zbrani“ Štefan Žáry prispel básňou *Taliansky partizán*.⁴⁰ Pre Žáryho to bolo jedno z prvých umeleckých obzretí sa za prežitou vojnovou realitou v severnom Taliansku, ku ktorej sa neskôr opakovane vracal.

P. CHORVÁT: WEHRDIENST VON ŠTEFAN ŽÁRY IN DER SLOWAKISCHEN ARMEE

Im Vordergrund des präsentierten Beitrags steht der Wehrdienst von Štefan Žáry in der Slowakischen Armee in den Jahren 1942 – 1945. Štefan Žáry, einer der bedeutendsten surrealistischen Dichter, trat seinen Präsenzdienst in der Slowakischen Armee beim Infanterieregiment 3 in Zvolen (Altsohl) im Oktober 1942. Im Februar 1943 wurde er in das Ministerium der Nationalen Verteidigung in Bratislava abkommandiert, wo er als Redakteur tätig war. Gleichzeitig absolvierte er 1943 die militärische Schule für Reserve-Offiziere. In den Jahren 1944 – 1945 war er bei der slowakischen Technischen Division in Italien tätig, und zwar als Redakteur der Zeitschrift „Front a vlast“ (Die Front und die Heimat). Nach dem Ende des Zweiten Weltkriegs und seiner Heimkehr wurde er demobilisiert und hat seine literarisch Tätigkeit weiter ausgeübt.

---

³⁹ Tibor Bartfay (narodený 12. mája 1922 Nitra), odvedený 23. marca 1943. 1. októbra 1943 včlenený do pešieho pluku 1, pričom zároveň začal vykonávať prezenčnú vojenskú službu pri tomto kmeňovom útvare. 16. novembra 1943 po absolvovaní základného výcviku jednotlivca odoslaný do poddôstojníckej delostreleckej školy, kde absolvoval výcvik delovoda horskej kanónovej batérie (HKB). 15. apríla 1944 povýšený na slobodníka. Poddôstojnícku školu ukončil 30. júla 1944. 1. augusta 1944 zaradený ako delovod k rote HKB a povýšený na čatára. Bližšie konkrétne informácie o odchode na front do Talianska a jeho pôsobení pri 2. slovenskej technickej divízii nie sú predbežne známe. Výnimkou je údaj, že pre vojakov divízie, ktorí sa zúčastnili talianskeho partizánskeho hnutia, resp. odboja, realizoval návrhy odznakov. 16. marca 1946 prepustený do pomeru mimo činnnej služby, evidovaný na trvalej dovolenke. Pozri: VA – CR Trnava, Kmenový list Tibor Július Bartfay (1922). K tvorbe odznakov: ŠTEFANSKÝ, ref. 36, s. 77.

⁴⁰ Pozri: *Naši v Taliansku*. Žilina : Pravda 1946, s. 41–42.